

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ	7
ПЕРЕДМОВА	8
ГЛАВА I	
ТЕОРЕТИЧНІ І МЕТОДОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЇ ПРАВ ЛЮДИНИ В ІНФОРМАЦІЙНОМУ СУСПІЛЬСТВІ	12
1.1. Стан досліджень сфери інформаційних прав людини в українській правовій науці	12
1.1.1. Дослідження прав людини в контентному вимірі	12
1.1.2. Юридичні наукові дослідження прав людини	14
1.1.3. Юридичні наукові дослідження інших правових понять сфери осмислення прав людини	18
1.1.4. Стан юридичних наукових досліджень інформаційної сфери	19
1.2. Теоретичні засади, методологічна основа, нормативно-правова та емпірична база дослідження прав людини в інформаційному вимірі	23
1.2.1. Теоретичні засади дослідження прав людини в інформаційному вимірі	23
1.2.2. Методологічна основа дослідження прав людини в інформаційному вимірі	26
1.2.3. Нормативно-правова та емпірична база дослідження прав людини в інформаційному вимірі	28
1.2.4. Емпірична база дослідження прав людини в інформаційному вимірі	32
1.3. Генеза концепту «інформаційні права людини»	33
1.3.1. Витоки та основні тенденції становлення інформаційних прав людини	33
1.3.2. Етапи еволюції інформаційних прав людини	37
1.3.3. Юридична наука і практика як чинники розвитку інформаційних прав людини	42

1.4. Плюралістичні засади розуміння права і прав людини в дискурсі про інформаційні права	45
1.4.1. Інформаційні права людини як об'єкт осмислення правовою наукою	45
1.4.2. Інформаційні права людини в парадигмі сучасного праворозуміння	48
1.4.3. Інформаційні права в контексті концепції поколінь прав людини	52
1.4.4. Місце і значення інформаційних прав в системі прав людини	54

ГЛАВА II

ТЕОРЕТИЧНА КОНСТРУКЦІЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ПРАВ ЛЮДИНИ

ТЕОРЕТИЧНА КОНСТРУКЦІЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ПРАВ ЛЮДИНИ	58
2.1. Юридичні властивості інформації як «критерію» прав людини	58
2.1.1. Інформація в правових наукових дослідженнях	58
2.1.2. Загальна модель інформації в контексті інформаційних прав	63
2.1.3. Деякі аспекти галузевої інтерпретації інформації та її ознак	70
2.2. Поняття і юридичне закріплення інформаційних прав людини	80
2.2.1. Право на інформацію та інформаційні права людини	80
2.2.2. Інформаційні права в міжнародних стандартах прав людини	86
2.2.3. Інформаційні права людини в законодавстві України	89
2.2.4. Аспекти співвідношення і визначення інформаційних прав людини	99
2.3. Класифікація інформаційних прав людини	107
2.4. Інформаційні обов'язки людини	115
2.4.1. Засади доктринальної інтерпретації інформаційних обов'язків людини	115
2.4.2. Інформаційні обов'язки людини в міжнародних деклараціях з прав людини	122
2.4.3. Концепт «інформаційні обов'язки людини»	124

ГЛАВА III**АКТУАЛІЗАЦІЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ****ПРАВ ЛЮДИНИ 131**

- 3.1. «Цифровізація» прав людини 131
  - 3.1.1. Концепт «цифрові права людини» 131
  - 3.1.2. Каталог цифрових прав людини 138
  - 3.1.3. Право на доступ до Інтернету як фундамент цифрових прав 142
  - 3.1.4. Конституційний аспект цифрових прав 145
  - 3.1.5. Перспективи розвитку концепту «цифрові права» 149
- 3.2. Межі і обмеження інформаційних прав людини 153
  - 3.2.1. Особливості визначення меж інформаційних прав людини 153
  - 3.2.2. Конституційні засади запровадження обмежень інформаційних прав людини 157
  - 3.2.3. Види обмежень прав людини в контексті інформаційних прав 162
  - 3.2.4. Проблеми обмеження інформаційних прав людини в умовах воєнного стану в Україні 165
- 3.3. Штучний інтелект і права людини 175
  - 3.3.1. Штучний інтелект в правовому полі 175
  - 3.3.2. Проблема «правосуб'єктності» штучного інтелекту в контексті прав людини 179
  - 3.3.3. Перспективи дискурсу про визначення правового статусу штучного інтелекту 193

ГЛАВА IV**ПРАВОПОРУШЕННЯ І ЮРИДИЧНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ****В КОНЦЕПЦІЇ ІНФОРМАЦІЙНИХ ПРАВ ЛЮДИНИ 196**

- 4.1. Ідея інформаційного делікту як порушення інформаційних прав людини 196
  - 4.1.1. Інформаційний делікт: тенденції концептуалізації 196
  - 4.1.2. Сутнісні і типологічні ознаки інформаційних деліктів 204
  - 4.1.3. Юридичні ознаки інформаційного делікту 209

4.2. Правові детермінанти інформаційної деліктності	219
4.3. Юридична відповідальність у сфері інформаційних прав людини: інтерпретаційний підхід	225
4.3.1. Загальні засади відповідальності в інформаційній сфері	225
4.3.2. Адміністративна відповідальність	235
4.3.3. Кримінальна відповідальність	241
4.3.4. Цивільно-правова відповідальність	249
ПІСЛЯМОВА	262
ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	269
ДОДАТКИ	299

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

ЕКПЛ	– Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод
ЄС	– Європейській Союз
ЄСПЛ	– Європейський суд з прав людини
ЗМІ	– Засоби масової інформації
ІТ	– інформаційні технології
КК України	– Кримінальний кодекс України
КУпАП	– Кодекс України про адміністративні правопорушення
МГП	– міжнародне гуманітарне право
МППЛ	– міжнародне право прав людини
ООН	– Організація Об'єднаних Націй
РЄ	– Рада Європи
ЦК України	– Цивільний кодекс України
ІІ	– штучний інтелект
ІоТ	– Інтернет речей

ПЕРЕДМОВА

У ХХІ столітті входження інформаційних технологій (ІТ) у життя людства як ніякий інший чинник зумовлює загальний динамізм низки соціальних перетворень, що істотно впливають на загальну картину світу. Інформатизація, з одного боку, набула глобальних масштабів, а з іншого – прискорила глобалізацію різних сфер соціального життя.

Науково-технічний прогрес у галузі ІТ продемонстрував низку результатів, які принципово змінили щоденне життя значної частини людства, до яких слід віднести: комп'ютерні технології; робототехніку; Інтернет; соціальні мережі; цифрові технології; штучний інтелект (ШІ); Інтернет речей (ІоТ).

Нові формати існування людської цивілізації – інформаційне суспільство, глобальне інформаційне суспільство привнесли й нові загальноновизнані ціннісні орієнтири, пов'язані з інформацією і знаннями та необхідністю забезпечення вільного і всезагального доступу до них. Це супроводжуються відповідними когнітивними процесами, кардинально змінюючи темпи розвитку, індивідуальні простори, ціннісні орієнтири, ставлення до умов життя та векторів подальшої еволюції людини і соціуму.

Сучасні технологічні можливості розширюють інформаційні потреби людини та формують нові цінності, механізми й принципи соціальної комунікації, які для нинішнього покоління людей вже можуть розглядатися як невід'ємні, а отже мають бути осмислені правовою наукою у взаємодії з юридичною практикою, починаючи з відповідного розширення прав людини. Внаслідок чого майбутнє прав людини як засадничої ідеї сучасної юриспруденції вимагає не тільки осмислення того нового в них, що зумовлюється інформаційно-технологічним зростанням на сучасному етапі та ймовірних перспектив, а й переосмислення вже звичного і юридично оформленого в контексті перманентності інформаційного розвитку людства, який раніше не виявлявся як домінуюча тенденція.

Зазначені та інші обставини сучасного розвитку людства зумовлюють актуальність, наукову і практичну значущість осмислення інформаційного виміру прав людини та їх забезпечення в умовах глобалізації та інтеграції України у міжнародний та європейський правовий простір.

Метою дослідження є формування та розкриття змісту концепту (концептуалізації) інформаційного виміру прав людини, який ґрунтується на загальному та відмітному в системах прав людини та її інформаційних прав, розробка на цій основі теоретичної конструкції останніх, що відображає зміни у пріоритетах прав людини в умовах розвитку глобального інформаційного суспільства та цифрових трансформацій, в яких традиційне розуміння прав людини не тільки набуває нових обрисів, але й виникають і розвиваються нові права людини, наприклад, цифрові права.

Дослідження, результати якого описано в монографії, спрямовувалося на формування концепту (концептуалізації) інформаційного виміру прав людини, зумовленого розвитком процесів інформатизації та цифровізації людського життя, зокрема на вирішення таких дослідницьких завдань як:

- визначення його теоретичних, методологічних і нормативно-правих засад та визначення на основі їх застосування концептуальних властивостей, характеристик, параметрів інформаційних прав людини як перспективної ідеї, теоретичної конструкції, а також як явища правової дійсності й категорії, що вже має практичне юридичне вираження і значення;

- встановлення особливостей формування концепту інформаційних прав людини, зокрема, його генези, етапів становлення, тенденцій розвитку, зумовленість інформаційних прав людини умовами науково-технічного прогресу, розвитком концепції прав людини, міжнародного права, своєрідністю правових систем світу тощо;

- визначення концептуальних властивостей інформаційних прав людини та їх можливих правових вимірів на плюралістичних засадах розуміння права та прав людини, а також формування теоретичної конструкції інформаційних прав людини, що охоплює системні, структурні, категоріальні властивості, їх роль і місце в системі прав людини, взаємозв'язок з інформаційними юридичними, обов'язками, інформаційними деліктами та відповідальністю;

- осмислення впливу цифрових трансформацій на інформаційні права людини, стан їх наукової розробленості та перспективи розвитку, а також інші завдання;

- осмислення порушень інформаційних прав людини в межах категорії інформаційного делікту та інтерпретації особливостей

відповідальності за такі порушення в межах традиційного розуміння юридичної відповідальності.

Мета і завдання дослідження, результати їх реалізації зумовили й структуру подання його результатів в монографії, яка складається з чотирьох глав та 13 розділів.

Главу першу присвячено висвітленню теоретичних і методологічних проблем концептуалізації прав людини в інформаційному суспільстві, зокрема: стану юридичних наукових досліджень прав людини в інформаційному вимірі; теоретичним засадам, методологічній основі, нормативно-правовій та емпіричній базі дослідження прав людини в інформаційному вимірі; генезі концепту інформаційних прав людини; плюралістичним засадам розуміння права та прав людини.

Друга глава орієнтована на розкриття теоретичної конструкції інформаційних прав людини через: визначення юридичних властивостей інформації як критерію прав людини, загальної моделі та галузевих інтерпретації інформації в контексті інформаційних прав людини; юридичне закріплення інформаційних прав людини, зокрема, права на інформацію як інтегруючого елемента системи інформаційних прав людини, закріплення інформаційних прав людини у міжнародних стандартах та вітчизняному законодавстві, варіантів співвідношення традиційного розуміння прав людини та компонентів їх інформаційного виміру; класифікацію інформаційних прав за різними підставами; розкриття в контексті інформаційних прав людини основних положень інформаційних обов'язків людини.

Проблеми актуалізації інформаційних прав людини в сучасних умовах цифрових трансформацій розкрито у главі третій, в якій: подано авторську позицію щодо концепту цифрових прав людини, їх каталогу, розуміння права на доступ до Інтернету як фундаменту цифрових прав, виокремлено конституційний аспект останніх та визначено перспективи розвитку концепту цифрових прав; проаналізовано межі і обмеження інформаційних та цифрових прав людини, їх види, зокрема, питання обмеження інформаційних прав людини в умовах воєнного стану в Україні; окрема увага приділена проблемам розуміння та перспективам дискурсу правового статусу ШІ.

У четвертій главі «Правопорушення та юридична відповідальність в концепції інформаційних прав людини» обґрунтовано та висвітлено:

ідею інформаційного делікту як порушення інформаційних прав, визначено його сутнісні та типологічні ознаки, особливості юридичного розуміння; правові детермінанти інформаційної деліктності; теоретичні засади юридичної відповідальності у сфері інформаційних прав людини, а також її галузеві інтерпретації.

У висновках сформульовані основні положення, які, за думкою автора, розкривають особливості концептуалізації інформаційного виміру прав людини та перспективи подальшого розвитку.

Додатки до монографії містять відомості щодо закріплення інформаційних прав та обов'язків людини в міжнародних документах.

Список джерел охоплює більш як 370 наукових публікацій, міжнародних та вітчизняних правових документів.

Автор висловлює слова щирої вдячності своєму наставнику – доктору юридичних наук, професору заслуженому діячу науки і техніки Костянтину Івановичу Белякову – за мудрість, підтримку, змістовні поради та пропозиції, висловлені в процесі здійснення дослідження, а також рецензентам Гусареву Станіславу Дмитровичу і Арістовій Ірині Василівні – за увагу до монографії, наукову підтримку та слушні методологічні поради щодо покращення її тексту.

Автор має надію, що викладені в монографії матеріали наукового пошуку у сфері інформаційного виміру прав людини, стануть в нагоді науковцям, представникам органів державної влади та громадських правозахисних організацій, викладачам, студентам, аспірантам та докторантам закладів вищої освіти, а також усім, хто цікавиться питаннями інформаційних прав, свобод та обов'язків людини.

ГЛАВА I

ТЕОРЕТИЧНІ І МЕТОДОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЇ ПРАВ ЛЮДИНИ В ІНФОРМАЦІЙНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

1.1. Стан досліджень сфери інформаційних прав людини в українській правовій науці

1.1.1. Дослідження прав людини в контентному вимірі

Проблеми прав людини, їх генези, класифікацій, особливостей процесів і механізмів захисту та забезпечення тощо осмислюються науковцями в межах різних юридичних наук, результати таких наукових розвідок оприлюднено в чисельних наукових монографіях і статтях, обговорюються на наукових конференціях і симпозиумах. Їх певною мірою втілено в пропозиціях і рекомендаціях щодо удосконалення вітчизняного законодавства і міжнародно-правових документів.

Вступний контент-аналіз англійського і українського сегменту Інтернету за допомогою Google показує, що тільки за пошуковими запитами за ключовими словами теми дослідження загалом можна отримати сотні мільйонів результатів. Немала частина з них є науковими публікаціями, порівняну кількість яких можна демонструють ресурси Google Scholar¹ (табл. 1).

Спеціалізований електронний каталог Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського щодо прав людини охоплює більш як 2 тис. наявних в бібліотеці документів.

Загальновідомо, що серед таких наукових публікацій за рівнем нормативно визначених вимог щодо їх підготовки, оприлюднення та визнання виокремлюються тексти дисертацій як кваліфікаційних наукових праць, які відповідають актуальним завданням сучасного

---

¹ У системі Google для отримання переліку найбільш релевантних результатів використовувалися точні пошукові запити (оператор «»), у системі Google Scholar для врахування всіх контекстів використовувалися поєднувальні запити (оператор +).